

Botnian selluhanke on osa Etelä-Amerikan agrobisnestä

Etelä-Amerikan maaseudun tärkein ilmiö ovat hupella vauhdilla etenevät tehoiljelmit. Soijabuumi alkoi 2000-luvun alussa muuntogeenisten siementen rynnissä markkinoille, nyt alaa valtaa myös sokeriruoko. Maaperästä voimansa ammentavien polttoainien ja rehuviljojen leviämisen lisäksi puuviljelmit kasvavat. Viljat viedään jyvänä ulkomaille, vientiin menevät myös hieman jalostetummat raaka-aineet kuten etanoli ja sellu. Raaka-ainepörssi säätelee maailmanmarkkinahinnat. Esitän puheenvuorossani, että puuistutukset ovat osa agrobisnestä ja sen kiistoja – mikä on varsin yleinen näkemys Latinalaisen Amerikan tutkijoiden keskuudessa. Täten Metsä-Botnian Uruguayjoen kriisi tulee ymmärtää osaksi Latinalaisen Amerikan maa- ja metsäkiistoja.

Huomion arvoista on sekin, että Etelä-Amerikan selluhankkeet ovat aivan eri taloudenalalla kuin Suomen metsäteollisuusklusteri: ne ovat osa agrobisneksen kasvun tuomaa rakenteellista muutosta. Agrobisneksessä käytetään vähän manuaalista työvoimaa, suositaan monokulttuuria ja erikoistutaan vientiin. Vaikka agrobisnes koskee kaikkia maatalouden tuotteita, Etelä-Amerikassa termi kuvaa korostetusti luonnehtimaani tuotantotapaa ja -kulttuuria. Siten se sisältää myös puuplantaasit, selluntuotannon kuitulähteet. Tämän määritelmän mukaisesti Etelä-Amerikan uusia sellutehtaita ei voida pitää teollisuusinvestointeina. Lisäksi paperiteollisuuden kokonaisvaltaiset *selluhankkeet* tuot-

tavat perusraaka-ainetta, sellua, jonka hinta määrytyy raaka-ainepörssissä. Etelä-Amerikassa selluntuotanto ei ole myöskään juuri kytkeytynyt paperintuotantoon, vaan sellusta tehdään paperia vasta Euroopassa, Pohjois-Amerikassa tai Kiinassa.

Sellukiistat ovat kiistoja luonnonvaroista ja maasta

Metsäkiistat ovat aina myös maakiistoja, etenkin Etelä-Amerikan puuviljelmillä ja selluhankkeissa. Näitä kiistoja kuvaa Latinalaisessa Amerikassa ”selluteollisuuskäytön” ja ”maanviljelykäytön” tai jonkun muun taloudellisen toiminnan välinen valtakamppailu toisin kuin Suomessa, jossa yleinen on ”suojelukäytön” ja ”metsätaloudeikäytön” ristiriita. Kyseessä on konflikti maasta ja luonnonvarojta, etenkin vedestä. Taloustieteilijät ovat kuvanneet suuria sellutehdashankkeita Latinalaisessa Amerikassa ”koteloinvestoinneiksi”, jotka eivät heijasta taloudellista kasvua paikallistason taikka osavaltion muilla teollisuudenaloilla. Esimerkiksi auto- tai öljyteollisuus ovat kansantaloudellisesti vaikuttavampia sijoituskohteita Latinalaisessa Amerikassa (Teixeira & Guerra 2000: 94–95).

Sellutehdasinvestointi Etelä-Amerikassa ei siis ole sama asia kuin sellutehdasinvestointi Suomessa, jossa metsäteollisuuden sellutehtaat verkottuvat ja käyttävät paikallisia alihankkijoita. Kun Latina-

laisen Amerikan poliitikoille markkinoidaan seluhankkeita *teollisuutena*, yhdistyy tämä mielikuvaan *teollistamisesta*. Näin monet alueen positivistis-teknisessä kehitysajattelussa kasvaneet poliitikot vasemmalta oikealle hyväksyvät automaattisesti hankkeet, koska he yhtäläistävät teollistumisen *kehitykseen*. Mutta koska tehdas ei juuri luo muuta teollisuutta ympärilleen vaan vie lisäarvon ulkomaille ja nojaa puuviljelmiin, laaja-alainen paikallinen teollistuminen jää haaveeksi.

Uruguayssa muu teollisuus ei juuri hyödy seluhankkeista, sillä maahan suunniteltujen sellutehtaiden tapauksessa ulkomailta tuodaan paljon enemmän rakentamisessa tarvittavia koneita, laitteita ja terästä kuin vaikkapa Brasiliassa. Pienemässä ja heikommassa Uruguayssa seluhankkeet rakennetaan vapaakauppa-alueille, joita eivät sido edes Mercosurin säännöt. Niiden mukaan 60 prosenttia investointien hankinnoista on tehtävä kaupaliittoutuman sisällä.

Latinalaisen Amerikan maaseudun nopeaa muutosta selittävät maan suhteellinen halpeneminen ulkomaisille sijoittajille sekä agrosijoittajien tapa ostaa uutta aluetta maata, sijoittaa koneisiin ja uusiin yritysisiin sekä tehostaa tuotantoa tuoton välittömän kuluttamisen sijaan. Myös metsäfirmit tekevät näin, mikä on poikkeuksellista Latinalaisen Amerikan yrittäjille. Lisäksi maaseudun muutosta selittävät soijan, sellun, etanolin ja muiden raaka-aineiden kysynnän kasvu maailmalla sekä geneettisesti manipuloitujen kasvien käyttöönotto.

Etelä-Amerikan tuottamaton, muutoshaluton ja sulkeutunut latifundio sekä perinteiset maaseudun perheviljelijät ovat joutuneet melkoiseen pyörykseen agrobisneksen saavuttua. Sellun- ja soijan tuottajien maa- ja metsäkiistat ovat samankaltaisia. Soijanviljely kasvaa ilmiömäisesti myös Uruguayn sellutehtaiden vastarannalla Argentiinan Entre Ríosin maakunnassa. Vastustajiin kuuluvat Argentiinassa alueen suurimmat, joen rantamien suuren mittakaavan soija- ja karjatilalliset. Muutkin yrittäjät vastustavat seluhanketta. Kaupungissa on esimerkiksi huomattavaa elintarviketeollisuutta, muun muassa Unileverin tehdas ja Baggion mehupakkaamo.

Entre Ríosissa astui helmikuussa 2007 voimaan laki, jonka avulla on tarkoitus estää puun vienti maakunnan puuviljelmiltä Botnia S.A.:lle (*Clarín* 2007). Paikallispoliitikkojen tavoitteena on, että samankaltainen laki luotaisiin koko Argentiinaan. Myös muualla Latinalaisessa Amerikassa löytyy seluhankkeiden konfliktialueilta näitä sijoituksia vastustavia suurkarjatilallisia ja hedelmätillallisia. Gualeguaychún kaupungin tapaus on korostetumpi, sillä siellä agrobisnes on tiivis osa vastustusrintamaa. Agrobisnes – ja alueen maataloustuotanto-

viranomaiset – ovat esimerkiksi tilanneet erillistutkimuksia sellutehtaiden saastevaikutuksista maataloustuotannossa ja tuloissa.

Selluhankkeiden ja soijapäöman kamppailu maasta

Agrobisneksessä Mercosurin hedelmälliset maat ovat juuri nyt kiihkeän keinottelun ja kilpailun kohteita. Agrobisneksen sisäiset maakiistat kasvavat ennennäkemättömiin mittoihin lähitulevaisuudessa, sillä maa- ja luonnonvarat eivät ole loputtomat toisin kuin raaka-aineiden kysyntä maailmanmarkkinoilla. Skisma on jo olemassa lähes yksinomaan vientiin tuottavien selluteollisuuden ja ruokateollisuuden välillä: paikoin perinteistä latifundiota edustavat poliitikot Mercosurin maissa ovat suhtautuneet hyvin kriittisesti selluteollisuuteen ja puolustaneet ruokateollisuutta, johon niillä on suorat yhteydet. Uruguayssa ja Argentiinassa on hiljattain tehty useita tutkimuksia, jotka kuvaavat karjataloutta puuistutuksia parempana ja – mikä tärkeintä latifundiolle – kulttuurisesti sopivampana pampan perinteenä. Näiden kannanottojen taustalla, osaltaan myös Botnian kiistassa, voi olla talouspoliittinen halu vaikuttaa siihen, ettei maakauppoissa synny liikaa kilpailua. Mercosurin soijanviljelijöiden ja etanolintuottajien edut ovat linkittyneet, sillä sama viljelijä voi pikaisesti muuttaa peltonsa soijasta sokeriruokoon ja jatkaa tuotannon myymistä samalle vientiyritykselle, kuten Yhdysvaltalaiselle Cargillille (markkinajohtaja etanolin ja soijan ostossa ja markkinoinnissa).

Poliittiset tekijät määräävät sen minne seluhankkeet tulevat. Brasiliassa on vahva paperi- ja selluteollisuusklusterin lobbausjärjestö Bracelpa. Uruguayssa on ollut poliittinen tyhjiö, sillä perinteiset tuottajat ovat olleet ulkomaisiin yritysisiin nähden heikkoja. Botnia S. A.:n tapaus viittaa siihen, että Argentiinassa selluteollisuudella on hyvin vähän valtaa muuhun agrobisnekseen verrattuna. Tätä ryhmää häittäisi, että maan hinta nousee puuistutusten myötä Uruguayjoen toisella puolella.

Vaikka Gualeguaychún kaupungissa turismia pidetään kaupungin talouden moottorina tilastot osoittavat, että karjankasvatus sekä maatalous ovat Argentiinassa edelleen mahtiasemassa. Entre Ríosin vuoden 2005 viljatilastojen mukaan maakunnassa yli kaksi kolmasosaa viljellystä maasta on soijaa. Koska alue on lähellä vesistöjä, joita pitkin muuntogeeninen soija halvimmalla lipuu ulkomaille, ei siellä juuri ole tuottamatonta maata.

Argentiinan presidentti Néstor Kirchner sekä Entre Ríosin maakunnan johtajat lisäävät valtaansa sitä mukaa, mitä enemmän maa nauttii raaka-aineviennille asetetuista vientiveroista, näyttäväs-

tä vaihtotaseesta sekä jatkuvasta bruttokansantuotteen kasvusta. Argentiinan bruttokansantuotetta ovat viime vuosina kasvattaneet ennen kaikkea soija- ja muiden vientiviljelmien leviäminen sekä matkailu. Tärkein on ollut soijanviljely, joka näin on saavuttanut talouspoliittista vaikutusvaltaa. Omien taloudellisesti voimakkaiden ryhmäetujen suojelua kuvastaa se, että Argentiina ei arvostele soijan tuotannon ympäristövaikutuksia niin voimakkaasti kuin selluntuotannon. Soijapääoman ja Etelä-Amerikan hallitusten välillä hallitsee hiljainen symbioosi.

KIRJALLISUUS

- Clarín* (2007). Entre Ríos: sin madera para Botnia. 1.3.2007. <www.clarin.com/diario/2007/02/08/el-pais/p-01301.htm>
- Teixeira, F. & O. Guerra (2000). 50 Anos da industrialização Baiana: do enigma a uma dinâmica exógena e espasmódica. *Bahia análise & dados* 10: 1, 87–98.

MARKUS KRÖGER

*Renvall-instituutti, Latinalaisen Amerikan tutkimus,
Helsingin yliopisto*